

Indledning

Pressens forvaltning af ytringsfriheden har i den seneste tid været genstand for stor opmærksomhed. Opmærksomheden har især været rettet mod den mere kulørte del af dags- og ugepressen, som i stadigt stigende omfang har formidlet stof, som er gået tæt på enkeltpersoners privatliv. I Danmark blussede diskussionen op i løbet af sommeren 1997, hvor kongehuset måtte opfordre pressen til at være mere tilbageholdende med at bringe billeder af dets yngre medlemmer. Denne opfordring syntes kun at animere dele af pressen til yderligere opmærksomhed, som kulminerede, da der blev bragt billeder af kronprinsen, som blev nusset i ørene af sin kæreste under et sommerophold i Frankrig.

Retten til privatlivets fred er i lighed med ytringsfriheden beskyttet af den europæiske menneskerettighedskonvention (artikel 8). I Danmark er privatlivets fred værnet af straffeloven. Personer, som føler at pressen er trængt for tæt ind på deres privatliv, kan således anlægge privat straffesag for overtrædelse af straffelovens bestemmelser om krænkelse af privatlivets fred. En anden mulighed er at klage til Pressenævnet. Pressenævnet, der er et offentligt organ, blev oprettet for ca. 5 år siden. Pressenavnets kompetence er alene at tage stilling til, om der i en given sag er sket overtrædelse af god presseskik. Det ligger således udenfor nævnets opgave at tage stilling til, om der foreligger et strafbart forhold. Det bemærkes herved, at der ikke er sammenfald mellem god presseskik og straffelovens

regler. Der kan således udmærket foreligge god presseskik i et tilfælde, hvor det formidlede stof samtidig indebærer en straffelovsovertrædelse, ligesom det omvendte kan være tilfældet. Nævnets sanktioner begrænser sig i øvrigt til, at den afsagte kendelse offentliggøres.

Anlæggelse af straffesag for krænkelse af privatlivets fred sker kun på privat initiativ. Anklagemyndigheden kan således ikke selv beslutte at tage sagen op. Som hovedregel behandler Pressenævnet også kun sager på baggrund af en konkret klage. Men der er hjemmel til, at nævnet kan tage væsentlige og principielle sager op af egen drift. Denne mulighed har nævnet indtil fornylig i realiteten ikke benyttet sig af, men det blev aktuelt i forbindelse med billederne af den ferierende kronprins. Det danske kongehus kan ikke selv retsforfølges. I sammenhæng hermed er der en lang og fast tradition for at kongehuset heller ikke selv anlægger sager. Det ville således være utænkeligt, at kronprinsen anlagde en straffesag eller klagede til Pressenævnet. Den eneste mulighed, nævnet derfor i den konkrete sag havde for at markere de presseetiske grænser, var ved at tage sagen op af egen drift. Og det var netop hvad et flertal i nævnet besluttede at gøre.

Denne beslutning gav anledning til forargelse i store dele af pressen, som bl.a. betegnede nævnet som overflødig, en absurditet samt ikke mindst en fare for ytringsfriheden. Pressen forsvarede samtidig offentliggørelsen

af billederne med, at det havde læsernes – og dermed offentlighedens – interesse. Det gennemgående budskab var, at det måtte være i orden at bringe de billeder og synspunkter, som læserne var interesserede i, og at ethvert forsøg på at sætte grænser her, måtte betragtes som en trussel mod ytringsfriheden. Personer, som følte sig krænket, kunne jo selv anlægge straffesag eller klage til Pressenævnet.

Sagen endte med, at et enigt pressenævn udtalte kritik overfor de involverede dag- og ugeblade. Denne afgørelse gav ikke pressen anledning til de samme voldsomme udfald som overfor beslutningen om at tage sagen op af egen drift. Både enigheden i pressenævnet og pressens anderledes afdæmpede reaktion på afgørelsen skal givet ses i sammenhæng med Diana Spencers tragiske død, som skete, mens nævnet behandlede sagen. Flere af de samme redaktører, som havde kritiseret Pressenævnet og forsvaret offentliggørelsen af billederne af kronprinsen, tog nu pludselig afstand fra pressens jagt på de kendte. Nogle gik endda så langt, at de påtog sig ansvaret for de belastninger, Diana Spencer og andre kendte havde været udsat for, mens andre mente, at ansvaret lå hos læserne.

Hele dette hændelsesforløb er særdeles illustrativt for den opfattelse af ytringsfriheden, som er dominerende i store dele af pressen. Pressen søger at formidle et billede af sig selv som offentlighedens vågne øje, der har ret og pligt til at viderebringe enhver information (bl a om kendtes privatliv), som offentligheden (forstået som læserne) interesserer sig for. Ethvert forsøg på at sætte grænser herfor mødes fra pressens side med en højlydt påberåbelse af ytringsfriheden. At det formidlede stof i øvrigt er en særdeles lukrativ indtægtskilde søges selvsagt nedtonet, men er ikke desto mindre et faktum.

Ytringsfriheden løsrives med denne opfattelse fra sin demokratiske funktion. Det bliver markedskræfterne, der dikterer ytringsfrihedens indhold og grænser. Som det blev påpeget i debatten, er denne opfattelse perverteret. Da der jo også er et marked for børneporno, vil en konsekvens af denne særlige ytringsfrihedsforståelse også fordømme ethvert indgreb på dette område. Der er intet demokratifremmende eller -bevarende i at bringe billeder af en forelsket kronprins eller af forældre der chokeret modtager meddelelsen om deres børns død. Enhver snak om ytringsfrihed får her en hul klang.

Men også på andre områder ses ytringsfriheden påberåbt af pressen som adgangsbillet til krænkelse af menneskerettigheder. Mika Illman kommer i sin artikel "Rashets som straffbar handling" ind på forholdet mellem ytringsfriheden og straf for at fremsætte nedsettende og forhånende bemærkninger om personer på grund af race, hudfarve eller etnisk tilhørsforhold. Her er igen tale om en afvejning mellem to menneskerettigheder; på den ene side ytringsfriheden på den anden side retten til ikke at blive diskrimineret. Denne afvejning er ikke enkel, og det kan være svært at afgøre, hvornår pressens behandling af udsatte grupper antager en sådan karakter af forhånelse, at det er strafbart.

På det seneste er der set eksempler på, at der i visse dele af pressen nærmest tilrettelægges kampagner mod "de fremmede". Kampagner, som ifølge meningsundersøgelser medvirker til at skabe angst og had i befolkningen overfor personer med anden hudfarve, religion eller etnisk tilhørsforhold. I forbindelse med sådanne kampagner, hvor de strafbare ytringer sløres, og hvor budskabet formidles mere indirekte til læseren, kan det være vanskeligt for enkeltpersoner at indlede

straffesag eller indgive klage til Pressenævnet. Disse kampagner har ikke fået helt den samme opmærksomhed, hverken fra offentligheden eller fra de øvrige medier, som sagen om kronprinsen. Pressenævnet har da heller ikke fundet anledning til af sig selv at tage de presseetiske aspekter op til vurderingen.

Den udvikling, der er sket med medierne, og som de ovenfor refererede tildragelser kun er eksempler på, efterlader imidlertid det indtryk, at ytringsfriheden er for vigtigt en værdi at overlade til pressens selvforvaltning. Derfor er der på disse, som på andre områder behov for at fastsætte grænser, og udpege organer til at overvåge at de overholdes. Hvis et Pressenævn ikke af egen drift vil råbe vagt i gevær, når medierne overskrider grænserne

for det etisk acceptable, ville det ikke være sin opgave voksen. Det er nemlig ikke alene kongehusets medlemmer, som føler sig afskåret fra at klage over pressens krænkelser. Lysten til og muligheden for at sætte sig op mod de magtfulde medier kan også være begrænset hos andre såvel kendte som ukendte personer.

Spørgsmålet om presseetik i forhold til behandlingen af svage og udsatte grupper får alt for ofte lov til at blafre i vinden. Det er uacceptabelt – først og fremmest af hensyn til disse grupper – men også fordi såvel ytringsfriheden som den seriøse del af pressen fortjener, at presseetikken håndhæves.

Dette nummer af Retfærd er redigeret af den danske redaktion.

Deborah Charlers Publishers har nyligen publicerat antologien «Law and power», redigerad av Kaarlo Tuori, Zenin Bankowski och Jyrki Uusitalo. Antologien presenterar ett brett spektrum av riktningar inom kritiskt rättstänkande. Projektet Rättens gränser med Kaarlo Tuori som projektansvarig avslutade sin publikationsserie med denna antologi. Boken innehåller både teoretiskt inriktade artiklar och mera konkreta analyser kring temat rätt och makt. Författarna är Zenon Bankowski, Margareta Bertilsson, Britt-Marie Blegvad, Costas Douzinas och Robert Warrington, Peter Fitzpatrick, Philippe Gerard, Ari Hirvonen, Alan J Hunt, Sakari Hänninen, Timothy Murphy, Kevät Nousiainen, Frances Olsen, Kjell Sévon och Kaarlo Tuori.

Boken kan beställas till et specialpris (250 FIM) från Institutionen för offentlig rätt, PB 4, FIN 00014 Helsingfors Universitet, fax 358-9-19123076, e-mail: kirsi.haimi@helsinki.fi.

Eivind Smith

Ny bok fra LOS-programmet

Regjeringens opplysnings- plikt overfor Stortinget

Det er ikke alltid klart hva slags grunnlag opplysningsplikten bygger på: er den rettslig eller (bare) politisk, er det tale om sedvanerett og er denne i så fall av konstitusjonell karakter? Det har også vært mye strid om opplysningspliktens omfang: Boken legger vekt på å gjennomgå riksrettspraksis og parlamentarisk praksis om disse spørsmålene.

Et hovedtema i boken er forholdet mellom praksis og norm. Ved å kombinere inngående studier av praksis med problemstillinger av rettslig og annen normativ karakter, tar boken sikte på å rette opp noe av den skjevheten som har oppstått.

- **1. utgave 1997**
- **kr 298,-**
- **heftet**

**UNIVERSITETS
FORLAGET**

Kjøp boken i nærmeste bokhandel!